Զ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1903

Թիւ 580

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պուլկարիոյ համար
Տարեկան 12 Ֆր.
Վեցամսեայ 6 »
Արտասահմանի
համար տարեկան 15 »
Վեցամսեայ 8 »

Ամերիկայի համար
Տարեկան 3 տոլ.
Վեցամսեայ 1.50 »

Ծանուցման տողը առաջին երեսին համար 40 ս. իսկ վերջին երեսի համար 20 սանթիմ է. Երեքէն աւելի անգամներու համար 20 0/0 զեղչ կըլլայ.
Վաճառքի համար ձեռքի 10 սանթիմ

ՇԱՐԺՈՒՄ

ԻՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

Նամակ եւ դրամ ղրկել խմբագրութեան հասցէին

Редакция на вѣстникъ
„Шаржумъ"
Варна

Redaction du journal
„Charjoum"
Varna (Bulgarie)

Արտասահմանի համար ձեռքի
)(20 ՍԱՆԹԻՄ)(
Պուլկարիոյ համար ձեռքի
)(15 ՍԱՆԹԻՄ)(
—o—
Գրութիւնք ետ չեն տրուիր

«ՇԱՐԺՈՒՄ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԳՐՈՒՈՂԸ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ ՊԷՏՔ Է ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԷ

ՀԱՅԵՐԸ ԼԱՀԷԻ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

«... Սորա համար ես չեմ կարող, ո՛վ Տէր իմ, Խաչին և Աւետարանին առաջ չոգած համբուրելով և մեծ երկիւղածութեամբ կնքած նուիրական և անհաւոր ուխտիս դէմ գործել. Պատասխանատու թլլով առաջի Աստուծոյ, առաջի եկեղեցւոյ և առաջի ազգիս Հայոց, որով ինձ այնուհետեւ յաւիտենական անէծք, ո՛հ, նզովեալ պիտի կնքուի գերեզմանս և ընդ անարժանս դասի անուանս յիշատակ, զրկուելով օրհնութեան եկեղեցւոյ, և արդ հասեալ կամ ես խորին ծերութեան, մահն մօտաւոր է և ես չեմ կարող մահուան դրան մօտ գործել իմ նուիրական ուխտին դէմ. Ուստի կրկին աղերս մատուցանեմ առաջի Քո, քաղցր և բարեգութ Տէ՛ր, յառաջ բերեմ առ Գեթսեմանի պարտէզին աղօթաւոր Յիսուսի բան—Անցցո՛ այս բաժակ Հայոց եկեղեցիէն...»

Հայոց ծերունի Հայրապետի այս սրտաշարժ պաղատանքին առաջ ապառաժ կը հալէր, բայց հիւսիսի ճերմակ արջը մնաց սառնասիրտ ու անդրդուելի. Օր ցերեկով Ցարի պաշտօնեաները կողոպտեցին Էջմիածնի գանձերը և ամենաստոր գողի մը յետին լրբութեամբ յափշտակեցին որբ ազգի մը ունեցած վերջին յումանները. Ամեն ժամանակներու համար անլուր բարբարոսութիւն մը, որու նմանը Հայոց հալածուած ազգը չէր տեսած Չէնկիզ խանի և Լէնկթիմուրի նման բռնաւոր հրէշներու օրով:

Այս բոլորէ յետոյ սկսաւ անողոք և անհաւասար կռիւը իր իրաւունքներուն և ազատութեանը պաշտպան քաջարի ժողովուրդի մը ու կազմակերպուած բռնակալութեան մը միջեւ. Այս կռիւը պիտի շարունակուի և յաղթանակը անպատճառ պիտի մնայ մեր կողմը.

Այժմ գաղթականէտր հասնելէն վերջ ինկաւ հպարտ Հաւիմը՝ հոլանտացի ափ մը ժողովուրդի 150 ամեայ հերոսական դիմադրութենէն յետոյ տեղի տուաւ. Սպանիան և Փիլիպպոս Բ. ի կառավարութիւնը կտոր կտոր փշրուեցաւ. Պատմութեան օրէնքները չեն փոխուիր. Նոյն բաղդին պիտի արժանանայ և սլաւոնական կայր բռնապետութիւնը. Ու արդէն նշանները մեր աչքին առջեւ են. Յեղափոխութեան ու գժգոհութեան կրակը ներսէն ու դուրսէն կը մխայ Ռուսիոյ չուրջը...

⁂

Ըսինք Ռուսահայութիւնը հերոսական կռուի է դուրս եկած ցարի կողակներուն դէմ. Այդ կռուի կոչը մենք՝ արտասահմանի և Թուրքիոյ հայերս բարձրաձայն կարդացինք և սկսելէ յետոյ ալ հրահրեցինք զայն. Այսպէս ընելու իրաւունք ունէինք, որովհետեւ համայն հայութեան շահերը ոտնակոխ կըլլային. Հիմա Ռուսահայ մեր եղբայրները մինակ ձգել և հեռուէն հանդիսատես ըլլալ պիտի նշանակէր դասալքութիւն. Մենք չենք յուսար որ Թուրքիոյ և արտասահմանի հայերը ընեն այդ վատութիւնը.

Հապա ի՞նչպէս մասնակցինք ընդհանուր կռուին.—Մասնակցելու շատ միջոցներ կան, բայց մենք այս անգամ մէջտեղ պիտի դնենք գործնական առաջարկ մը.

Ստոյգ աղբիւրէ կիմանանք, որ հեղինակաւոր շրջաններ կը պատրաստուին Ռուսաստանցի հայերուն հրաւէրներ ուղղել՝ որ անոնք կալուածական խնդիրը յանձնեն Լահէի Միջազգային Դատարանին ու հոն իրաւունք և արդարութիւն պահանջեն իրենց կողոպտուած գանձերուն համար. Կալուածական հարստութեան մեծագոյն մասը կը պատկանի ոչ—ռուսահպատակ հայերու և Ռուսը աւելի ևս իրաւունք չունի իրեն հպատակ չեղած ժողովուրդի մը սեփականութիւնը իւրացնել.

Թող յուզուի նորէն Թուրքիոյ, Պարսկաստանի և արտասահմանի հայութիւնը ու այս ուղղութեամբ առնէ քայլեր. Թող կազմակերպուին նորէն ժողովներ և միթինկներ և ըլլան պէտք եղած տեղերը դիմումներ.

Այս հարցին վրայ մենք դեռ կանդրադառնանք աւելի մանրամասնօրէն և կընենք որոշ առաջարկներ, երբ ստանանք վերոյիշեալ հրաւէրները.

Զինաթափ չըլլանք հայեր, հեռու մեզմէ վհատութիւնը. Զինուած արդարութեան և ճշմարտութեան զէնքերով պայքարինք ռուս բռնակալութեան դէմ և ցուցնենք թէ մենք թոյլ չենք տար անամօթօրէն ոտնակոխ ընել մեր իրաւունքները, բռնաբարել մեր ազատութիւնը. Ապագայ յաղթանակը մերն է, հայե՛ր, յառա՜ջ, դէպի գործ...

Մարզպետեան

ԿՈՎԿԱՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Անցեալ օր մենք հրաւիրելով «մօտէն ճանչնալու Կովկասահայ ժողովուրդը», կառաջարկէինք ուսումնասիրել այն տեղի մեր գրականութիւնը.

Այսօր ընթերցողներու ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք մեր մէկ յայտարարութեան վրայ, որ կը խօսի Կովկասահայ գրականութեան ամենէն լուրջ մի արտադրութեան՝ Մուրճի Բաժանորդագրական պայմաններու մասին.

Գրականութեամբ և գիտութեամբ հետաքրքրուող ամեն հայ ունենալու է «Մուրճը».

Պուլկարաց Ծնունդին առթիւ մեր շաբաթ օրուան թիւը լոյս չըպիտի տեսնէ.

ՓՈՔՐ ԹՂԹԱՏԱՐ

Ռուսճուք, 21 դեկ.

Ընթերցողները ինծ թող ներեն կարճ դիտողութիւն մը ընել հնչակեաններու բռնած մէկ հակառակ ընթացքին մասին, բայց անոնք թող չի կարծեն, որ ես կուզեմ խզել «Շարժում»ի այն վեհափառ լռութիւնը, որ կը պահէ դէպի կարգ մը հայհոյողներ. Հայհոյելու ու զրպարտելու տեղը փողոցն է և ոչ թէ մամուլին էջերը. Զայն լրագրութեան նիւթ դարձնել կարող են միայն Անդրէաս Ցակոբեանի նման գրչակ մը և «յառաջդիմականութիւնը» իրենց առանձնաշնորհումը հռչակող մարդիկ, որոնք սակայն մեր արգահատանքը միայն կրնան շարժել.

Դառնանք սակայն բուն խնդրին.

Ըսինք թէ մատնանիշ պիտի ընենք հնչակեաններու մէկ հակասութիւնը. Հնչակեանները սօցիալիստներ են—գոնէ ինքզինքնին այդպէս կը հռչակեն. Յայտնի է որ սօցիալիզմը կռիւ է հրապարակած քափիթալիզմին դէմ. Ներկայ հասարակական կազմակերպութեան մէջ վաճառականութիւնը քափիթալիզմի մէկ կարեւոր ներկայացուցիչն է, ուստի վաճառականներ և սօցիալիստներ իրարու թշնամի տարրեր են, ինչպէս թշնամի են հայ յեղափոխականները թիւրք ռեժիմին դէմ. Բանի որ այս այսպէս է հակասութեան մէջ ինկած չե՞ն ըլլար Ռուսճուքի մեր սօցիալիստ հնչակեանները, երբ անոնք հոս վաճառականներու մէջ հանգանակութեան կը ձեռնարկեն և յետոյ նուիրատուներուն պաշտօնապէս շնորհակալութիւն կը յայտնեն.

Եւրոպական քաղաքի մը մէջ անգամ մը սօցիալիստները ձմեռ ժամանակ գործադուլ ըրած էին. Բարեսէր վաճառական մը ուզեց իր հաշւոյն խեղճութեան մատնուած բանւորներուն ածուխ

և հայ բաժնել. բայց սօցիալիստները իբրեւ սկզբունքի մարդիկ մերժեցին օգնութեան այդ առաջարկը։

Ահա՛ եւրոպացի և հնչակեան հայ սօցիալիստները իրենց գործերով։

Ի՞նչ հակասութիւններ... խելք ունեցողը տըլ թող գտնէ։

Իրազեկ

ԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ամսոյս 21ին տեղիս ազգային արական վարժարանի սրահում մը բանախօսեց Պ. Վարդօ՝ նիւթ վեր առնելով «Հայկ. յեղափոխութիւնը ներկայումս»։

Սրանից չորս մի ամիս առաջ հնչակեան վայրէններից Պ. Հ. Կ. ճիշդ նոյն նիւթն էր լուսաբանում. Հրահատի եւ Վարդօի կարծիքների տարբերութիւնը այնքան մեծ չէ. երկու գործիչներն էլ փաստացի կերպով ապացուցին որ Տաճկահայաստանի միակ փրկութիւնը յեղափոխութիւնից է կախեալ. նոյնպէս Տաճկահայի ազատութիւնից է կախեալ թէ՛ և աշխարհի ցրուեալ հայերի գոյութիւնը։ Եւ անեղ թող ներել մեզ փակագծում ասել որ Պ. Հրահատի միւս ընկերները տարբեր են մտածում նրանից. դեռ անցեալ օրերում Պարսկաստանից մի հնչակեան բացագանչում էր «Վերածնութեան» մէջ թէ Շարիզմը չի տապալած մենք Թրքահայաստանում մի կանգուն հող անգամ չենք կարող ունենալ. եւ գրեթէ բոլոր հնչակեաններն էլ էսպէս են խորհում. մարդ ակամայ շւարում է, որպիսի հակասութիւններ...

Պ. Վարդօ խուռն բազմութեան մը առջեւ բացարձակ անկողմնակալութեամբ լուսաբանեց իր ընտրած նիւթը անկեղծ կուսակցականի մը դերը ստանձնելով։

Մեր ձեռնհասութիւնից շատ վեր է յարգելի բանախօսին ընկերաբանական տեսութիւնները ամփոփ կերպով մը ներկայացնել «Նարժուս»ի ընթերցողներին, այդ կը թողնենք կարող գրիչների. առ այժմ պիտի բաւականանանք միայն տրամագծօրէն մի տեսութիւն անել իր ընտրած բազմակողմանի նիւթի վրայ։

Սկզբից ծանրացաւ անհատական պարտականութիւնների վրայ. ասելով՝

«Ինչպէս որ անհատները իրանց կեանքի գոյութեան գիտակցութեանը պէտք ունին, ինչպէս էլ ժողովուրդները, ընկերութիւնները իրանց վիճակի գիտակցութիւնը պէտք է որ ունենան. դժբաղդաբար ասում եմ սրանից 20 տարի առաջ մենք չենք ունեցել մեր վիճակի գիտակցութիւնը, մեր նախահայրերի գծած ճամբովն ենք ընթացել։

«30 տարի առաջ ունէինք մի ընկերութիւն Պոլսի մէջ, եւ այդ մեր աչքին մեծ բան էր երեւցել, որով մեր երեսփոխանները ճառում էին այնպէս ինչպէս այսօր Ֆրանսիական պարլամենտում». բայց մի քանի տարի վերջ բարեբաղդաբար Կովկասում դուրս եկան յեղափոխական խմբակներ, որոնք եռանդուն կերպով գործում էին։ Ստեղծեց մի որոշ տեսակ ույժերը կառավարելու համար, բայց որովհետեւ գործը նոր էր, ղեկավարողները ելիտասարդ էին, եւ միեւնոյն ատեն ժողովուրդը դիակնացած ու մեռած էր. սովորական քայլերը նրան չէին կարող տեղէցը շարժել. ինչ որ հնչակեան առաւելութիւնն էր. այդ յեղափոխական գործը բարոյական մեծ ազդեցութիւն գործեց ժողովրդի վրայ. բայց մի քանի տարուայ շրջանէն եաք նա կանգ առնել ստիպեց. միեւնոյն ատեն նրանցից բաժանվեց գործիչների մի ստուար խումբ, որոնք այդ օրուանից կազմեցին մի ուրիշ կուսակցութիւն — Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը։ Սա աւելի անկեղծ ու աւելի եռանդով նետուեց ասպարէզ շարունակելու համար միեւնոյն գործը. բայց չենք կարող ուրանալ թէ այդ 4—5 տարուայ ընթացքում հնչակեանները մեծ ճանապարհ էին կտրել, որին արդիւնքն էր 95ի մայիսեան ծրագիրը, նոյնպէս նրանց գործն էր Զէյթունի ապստամբութիւնը. Սասնոյ կռիւը՝ նկան կոտորածները։ Սրանից յետոյ նրանց եռանդը դադարեց գործելուց եւ կանգ առաւ հանգստանալու մտօք։ Մենք դժբաղդ կը լինէինք այդ կանգ առնուած միջոցին եթէ չունենայինք մի ուրիշ ույժ, որը եթէ չը լինէր ժողովուրդը դէպի յեղափոխութիւն մղելը անկարելի պիտի լինէր, այո՛, նրանք չի քնացել վայթնացած ժողովուրդը զարթեցրին. բայց եւ այնպէս որքան մեծ ու յարգելի է համարւում գործ մը սկսելը, նոյնքա՛ն եւ աւելի՛ մեծ ու յարգելի է համարւում նոյն գործը շարունակելը. եւ այսօր Հ. Յ. Դ.ը գտնւում է շարունակման գործին մէջ. նա դեռ եւս կանգ չէ առեր եւ դեռ չէ պարպել իր մեքենայի ամբողջ ույժը շոգին։

Եւ երբ յեղափոխական գործը շարունակելու ճիգերն լին թափում, միւս կողմից տեսնում ենք որ ամենախայտառակ կերպով դուրս են գալիս ալատա անհատներ, վտանգաւոր մարդիկ, որոնք օգտւելով ժամանակի մթութիւնից՝ կարողացան դժբաղդաբար—դժբաղդաբար կասենք, որովհետեւ նրանց աջողութիւնը մերն էլ է— հնչ. կուսակցութիւնը պառակտել, այդ օրերում հակայեղափոխական տարրը ցածութիւն ունեցաւ իր վրայ գրոհելու յեղափոխական մակդիրը. այդ մարդիկը ատիթից օգտւելով ժամանակին մեծ ազդեցութիւն ունեցան Պոլսոյ ժողովրդի վրայ. մենք ժամանակին փոքր կարօտ կը զգէինք մի յեղափոխական թերթի, մի թռուցիկ հրատարակելու. իսկ այդ ատեն թէ Պոլսում եւ՛ Արտասահմանում ստեղծեց մի՛ մամուլ, որի մէջ լսուեցին ամենաաղտոտ տարրերը. Զէյթունի գործիչ Աղասին սկսաւ քարոզել թէ դրամից ու հնչեցից աւելի լաւ բան չկայ։ Արփիար մը տարբեր ձեւ. այսպէս շատ մը ուրիշ անհամար գիրեր։»

Ատենախօսը յօշափեց եւ մի ուրիշ երեւոյթը.

Նա ասաւ, որ տասնեակ երիտասարդներ համալսարանում պաշտում էին յեղափոխական գաղափարը. բայց յետոյ դարձան ամենայետադիմականները և այսպէս շարունակաբար. և այդ հակայեղափոխական տարրերը, որոնք Սուլթանական քաղաքականութեան ուղղակի կամ անուղղակի կերպով ույժ էին տալիս, դուրս բերեցին մի վնասակար մամուլ, որի մէջ լուսանքներ էին թափում աղնիւ գործիչների հասցէին. կարդում էին տարտամ քարոզներ, համերաշխութիւն լին բացականչում, միութիւն լին բղաւում և այսպէս խեղճ ժողովրդի ամենամթոյլ կողմը շահագործելու միջոցներ էին փնտռում. ամեն մի աղտոտ անկիւններից դուրս էին գալիս իրանց վէպը և ասում լին թէ պէտք է կուսակցութիւնները միանան, միակ փրկութեան ճամբան այդ է. ատեն մը Արփիարի նման բռնկած տիպ մը հրապարակ նետւեցին և պատ ոչ տանեան պահանջեցին. Հակայեղափոխական տարրը էսպէս շարունակեց իր ազգաւեր ընթացքը. բայց Դաշնակցութիւնը կորովը ունեցաւ ապառաժի պէս դիմադրել՝ բնաւ չի շեղելով իր գծած շաւղից՝ չընկճւեց մինչեւ վերջը. ժողովրդի մեծ մասն էլ գիտակից դարձաւ այդ խայտառակներին չարամտութիւններին. այսօր հակայեղափոխականներու «վերաբաղդեալ» բռնած կուսակցութիւնը բարոյապէս ընկած ու պախարակելի է դարձել միայն այս և այն մութ անկիւնում ինկած իրենց գոյութիւնը քարշ են տալիս, մտապէս, վնաս ու պատառոտելով խեղճ ժողովրդի անգիտակ մասին,

Միութեան խնդրի առթիւ ատենախօսը օրինակ բերեց մի կառք, որի երկու հակառակ կողմերից լծւել էին ձիաները. կառքը անշուշտ առաջ չէ գնում, որովհետեւ յառաջ տանողները երկուքն էլ հակառական ուժեր էին. էսպէս էլ եղաւ մեր միութիւններին հետ. Դաշնակցութիւնը ունի իր զգոյշ և վերաբերմունքը հանդէպ այդ տեսակ խախտա ձեռնարկների. միեւնոյն զգուշութիւնը ունի և այժմ.

Իբրեւ վերջաբան բանախօսը հետեւեալ մտքերը յայտնեց.

«Ամեն հայ որ համոզւել է մի սիրտ է կրում, եթէ չէ կարողանում կուսակցութիւնների մէջ մտնել և Ս. գործին ակտիւ կերպով մասնակցել, գոնէ հալածել թող գիտենայ հակայեղափոխականներին, ուր տեղ որ էլ լինեն նրանք։ Այն հայը, որ դեռ չունի կեանքի մէջ պէտք չէ ապրի, այն հայը, որ իրան չզգայ է համարում թող գոնէ քաղաքացիական տարրական արիութիւնը ունենայ այդ գործին խոչընդոտներին չեզոքացնել։

Ահա մի փոքր գլուխ յարգելի ատենախօսի ատաձներից։

Ժողովը փակւեց և ժողովուրդը յուզիչ տպաւորութեան տակ ցրւեց։

Մի—ծէ

22 Դեկտ. 1903

Բուճնուք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ս. Ստեփաննոսի տօնին առթիւ վաղը՝ հինգշաբթի տեղւոյս եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի Ազգային վարժարաններու տարեկան հանդէսը։

Աշակերտներու կողմէ պիտի ըլլան արտասանութիւններ, պիտի երգուին երգեր։ Հանդէսը պիտի փակուի ատենախօսութեամբ մը։

Հանդէսը կըսկսի եկեղեցական արարողութենէն անմիջապէս ետքը։

Սիրով հրաւիրուած է Վանայի հայ հասարակութիւնը։

Ուսուցչական Մարմին

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՄԱՐՏՈՒՄ

Պ. Սերոմեանի յիշատակին

Դ.

ԲԱՆՏԸ

Խաւարը տիրեց աշխարհին, իր մութ քօղի տակ ծածկեց եւ՛ մարտի արնոտ դաշտը, եւ՛ մօրական պարիսպոտ ու փլատակներով լի էսիրնէն, եւ՛ նրա արնաքամ սրտին նստած ահաւոր, հին շինութիւնը, բանտը. Դեռ կռուի դաշտերից խուլոյն յետոյ ամբողջ շրջակայքը մինչեւ, մարդ եւ անասուն միակերպ կծկւեցին յանկարծահաս սարսափի առջեւ. իսկ երեկոյեան վերջալոյսից յետոյ, խաւարի ծոցում՝ նրանք սեւ ջորացան, ինչպէս քարացան իրանց բներում, խորշերում, Լռութիւնը տիրականօրէն պատել էր ամբողջ բնութիւնը. Մահւան հովանին սեւ փռւել էր երկրի վրայ. մռայլ ու չարագոյն. Բանտի փողոցներում մերթ ընդ մերթ լոկ մոլեգնած պահակների սուրերն են էին շարժւում խմբերով, կասկածոտ ու անսիրտ, սեւ ու անշշուկ...

Մէկ բանտումն էր ընկել ինչ որ ոգեւոր խօսակցութիւն, փսփսուք. Փողոց, աճեւնի տակ թաղնւած բոլոր կայծերը, ջախջախւած կրծքերի տակ թեթեւ բաբախող վիրաւոր սրտերը այսօր զրգռեցին մի արտասովոր պատահարից. կայծերը մխացին, փայլեցին, խորշերը բացւեցին, ասպնջական անցեալի քաղցր յիշատակների գիւթիչ երազների պէս պատեցին տանջւած գլուխները...

Զօրս հատ, չորսն էլ իրարից ջահիլ ու հպարտ. բոլորն էլ վսեմ, մէկը միւսից վիրաւոր, մէկ՝ միւսից արնաքամ. Բաղդակցի դուռը էլ կանգ չի առնում իր վիճակցի կեանքի, դրութեան առաջ։ Ովքեր ե՞ն, ինչու բերեցին, ինչքա՞ն էլ վէրքեր են ստացել. կռիւը անհաւասար է եղած, ... կրակոտ. անխնայ։ Եւ խորհրդաւոր ինչո՞ւ չ... տեսա թեւ ու թիկունք, մարմին առած, թռչկոտում էր խաւար բանտի կեղտոտ ու ցեխոտ խոռոչների փոքրիկ կամարների տակ, տիղմի մէջ թաղւած հոգիներից վեր, ինչ որ կենդանութիւն ու յուսոյ ցոլքեր տարածելով իր չուրջը։ Կալանիքը տարօրինակ բան է. կարծես թէ անքն իրան շարժում է եւ միեւնոյն ժամանակ ինչ որ անհանգիստ ոգու նման շարժում է, փոփոխում եւ մաքրի սրտերը, նրանց քնքւում, հեռաքրքրում, մանաւանդ կեանքից զրկւողների, բանտարկեալների հոգիները։ Պէտք է բարձրանալ վերարկուն, խորութիւնը մերկանալ լուսաւոր։

Անցքին բանտի սարերկեայ խոռոչներից մէկում, թանձր խաւարի մէջ ընկել էր անշարժ մի մարդկային մարմին. Դիա՞կ թէ՞ կենդանի —որոշել կարելի չէր. նեղ, խոշոր, մամռապատ ու խոնաւ քարերից հիւսւած ծեր պատերի մէջ, թրջւած ու ցեխոտ սառը յատակի վրայ, հաստ ու պինդ երկաթեայ շղթայով տարածւել էր Պետոն իր ամբողջ հսկայ մարմինով. ուշաթափ հայդուկի զգեստը, գզգզւած գնդակներից ու հարւածներից, կորած այժմ վիրակապի տակ, կորցրած արեան՝ առուայ այտերի վրա թողած դալուկը, մազերի խառն ու անխնամ փնջերը՝ ընկած խոհուն ճակատի վրայ

—այս բոլորը, բանտի խոնաւ հողի վրայ, տես ներկայացնում էին մի մեծ մարաիրոսի, նահատակի բեկորները, որպէս կայծակից ջախջախուած ժայռի կտորներ։ Կէս-գիշերից անց նրա նկուղից առաջին անգամ լսեցին ծանր ու ժանգապատ շղթաների զընգ-զընգոցը։ Նա չարչարեց մի փոքր գլուխը բարձրացրեց, նը. աղուն աչերը բաց-խուփ արեց խաւարի ծոցում եւ նորից ընկաւ անզգայ։ Այս անգամ երկաթը զընգզընգաց անաւոր ու բարձր, չորնդի հնչիւնը տարածուեց աւելի հեռուն, բաղդակիցների ականջներին։ Էլի համակ լռութիւն, որտեղից խաւար Առաւօտեան վաղ, երբ բարձր ու նեղլիկ լուսամուտից, որպէս ապառաժի լերկ կրծքի մի պատուածքից, ընկաւ արեգակի առաջին ճառագայթի թուլացած լոյսը։ Պետոն բացեց աչերը, ծանր ու երկար քնից զարթնածի պէս։ Դիտեց չուրջը երեխայի ապուշ հայեացքով։ ապա ծանր-ծանր իրերի պատկերացումը նա ըմբռնեց իսկապէս։ զննեց իր շորջը, քննեց խուցը, պատերը, դուռը, փականքը, շղթան, դիտեց վերքերի փութիթները—եւ իմացաւ խորապէս ամբողջ դառն իրականութիւնը։ Նա յիշեց Լեր հետ կատարածը, յիշեց կռիւը, ընկերները, յիշեց Թաթուլին։ Նրա հայեացքը, ժպիտը, նրա գերեզմանը... Նա փորձեց շարժ եւ, վեր կանգնել։ Թուլացած անդամները լոկ երերացին իրանց տեղերում եւ նորից ընկան։ Աչքերը յառած բարձրումը մի բորբոսած քարի ճեղքին, իր անզօրութեան մէջ վշտաբեկ, նրա ապակուպէս անշարժ աչերից այժմ արտասուքի երկու խոշոր ու ջինջ կաթիլներ գլորեցին զեղին ու սառը այտերի վրայ։ Վերջին կաթիլներն էին դրանք, որ Պետոն գլորեց, եւ ա՛վ գիտի ինչքան յաւերի ու անկատար իղձերի արտայայտութիւն պարփակուած էին այդ զոյգ բիւրեղներում։

Դրանից յետոյ նա զոհ էր իր վիճակից։ Նա իր ուժերի բովանդակութեամբ ուզեց իր ներկայ դրութեան մասնաւորներին պոկել այս գերեզմանից, գաղափարի նահատակներին ազատել այս գերեզմանից։ Նա զարկուեց ժայռին ու ընկաւ թեւարկի։ Այժմ հանդարտ էր ինքն էլ նրանց մօտ։ Չէ՞ քանի գոյութիւն ունէր այս տանջարանը գաղափարի զոհերուն նրա համար կեանքը տաժանելի էր։ Շղթայուածների մարտնչող զինուորին անհանգիստ հոգին այժմ միայն խաղաղ էր, նրանց կոչքին, կապանքներում ու վիրաւոր։

Եւ ամէն անգամ, երբ դահիճները մօտենում էին նրա կուսական մարմնին, նոր վէրքեր տալիս, տանջում, հարուածում—Պետոն լոկ անտարտուն թուլնոտ ու քինոտ ատելութեամբ լի արհամարհանքով էր պատասխանում բռնութեան գործակալներին։ Բոլոր վիճակակիցները հիացումով ու անոսանկի զուրգուրանքով էին դիտում նրան ու նրա երեք վիրաւոր ընկերներին, ակնածանքով ու խորին յոյգանքով վերաբերում դէպի նրանց դատապարտութիւնը գաղափարի մարտում։

Այսպէս անցան չորս ամիսներ...

Էմիլ Շղարշեանց

ԿՐԹԱԿԱՆ ԴՈՐԾԸ ՍԱԼՄԱՍՏՈՒՄ

Ընթերցողները շատ պարզ կերպով կը յիշեն «Շարժում»ի մէջ երբեմնակի լոյս տեսնող յօդուածները Սալմաստից, որոնք շատ տիւր կերպով էին նկարագրում Սալմաստի կրթական գործի ընկած դրութիւնը։

Բայց ներկայ ուսումնական տարին, անցեալի հետ բաղդատելով Ոսկէ դարը պիտի համարես։ Շնորհիւ Թաւրիզի «Էիլատ» թաղի «Հայկազեան» դպրոցի ուսուցչական խմբի ազգասիրական ոգւոյն և ժանտանդ նոյն դպրոցի տեսչի—Տիգրան Ռաշմաճեանի եռանդուն և խելամիտ մաքերին, որ նրա գլխաւոր յաջողութիւններից սկսեն է եղել «Գործ» և ո՛չ խօսք, ինչպիսին էր պատասխան Ե. Վ., Սալմաստի կենտրոնական ուսումնատան տնօրէն։

Անցնինք մեր նախկին խօսքին։ Ս. Բոլոր հինգ տարի Տիգրան Ռաշմաճեան իրեն տրուած բնաւորութեամբը անցած լինելով, ինչպէս վերեւում յիշեցի, իրեն գաղափարակից ուսուցչական մի խմբի գլուխ միմեանց նպատակ ունէր ժողովրդին համար պատրաստել իսկական մշակներ և սատել նրա խեղճ զաւակներին խաւարի ճանկերից, լուսաւորելով նրանց մտաւոր աչխարը։

Ցանած սերմերը իզուր չէին անցել։ Ռաշմաճեանի անդրանիկ ընթացաւորները այս տարի Պարսկաստանի զանազան կողմերը ուսուցչական պաշտօնով ցրիւ եկան։ Դաշնակցական ընկերների անդուլ ջանքերով անոնք մեծաւ մասամբ տեղաւորուեցան Սալմաստում։

Ընթերցողներին է մնում ազատ ասպարէզ—գործ դնելու իրենց թարմ ոյժը չմեռցնելու իրենց մէջ հաւաքուած էներգեան և փարատել Սալմաստցու սրտում բուն դրած կասկածոտ վերաբերմունքը դէպի ուսուցիչը։

Սալմաստում բոլոր գիւղերը գրեթէ ինչպէս ասացի դպրոցներ ունեն։ Մի անգամ ինձ յաջողուեց Փայաջուկ գիւղ ուսումնարանը այցելելու և ինձ բոլորովին սնունական էր թուում, մի քանի ամիս առաջ իմ տեսած խարխուլ դպրոցը։ այժմ կատարեալ պալատի սպաւորութիւն էր թողնում ինձ վերայ։ Նոյն դպրոցի աւագ ուսուցիչ Պ. Երուանդ Ֆրանգեանը ինձ առաջնորդեց բոլոր դասարանները և բացատրեց ինձ իրենց դպրոցի կարգ-կանոնը, որ ինձ բոլորովին հիացմունք էր պատճառում։ Նա տեսնում էի հոս «Էիլատ» դպրոցի ամբողջ տակտիկան և դասաւանութեան սեմսար։ Փայաջուկի դպրոցը ամբ ղջ Սալմաստի ուսումնարանների մէջ առաջին տեղն է բռնում։ վերեւ յիշած առաւելութիւններով, մի խօսքով տեղիս ուսումնարանների փայլող և լուսաւոր աստղն է։ Երանի թէ մեւս գիւղերի ուսուցիչները նոյն օրինակ առնէին Փայաջուկի դպրոցից։

Իմ կողմից բարի յաջողութիւն եմ մաղթում Պ. Ֆրանգեանին և իրեն պաշտօնակիցներուն։

Մեր երեխաների նպատակայարմար դաստիարակութիւնից՝ կախուած է Հայութեան ապագայ կուլտուրական յառաջդիմութիւնը։ Ուրեմն յարգանք այդ գործի բարեխիղճ օտառներին։

Թղթակից

17 Նոյ. 1903
Սալմաստ

ՖԻԼԻԳԷՅԻ ԹԱՂԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Գ.

Հացի ճարը.— «Նոյին շարունակութիւնը.— Ինչպէս է ընտրուում հոգաբարձութիւնը։

Վարժարանէն ներս կամ դուրս տեղի ունեցած ծանօթ խնդիրները դէպ ներգործութիւն որոնց հասարակութեան վրայ և Կրօնը յարմար առիթը գտաւ ինքնաստ իրեն շահագործելու աշխատիլ ատ տրամադրութիւնը։

Ամ հացի ճգնաժամային կռիւն էր որ իր բովանդակ մեկուութեամբը երեւան եկաւ։ Դուռ դուռ ինկաւ խնդրը, աղաչեց, պաղատեցաւ, որ ծնողքները զաւակնին չի իրկեն վարժարան։

Երեւակայեցէք, բարոյական սնանկութեան ինչ աստիճանի մէջ ըլլալու է ուսուցիչ մը կամ ուսուցիչներ, որ աշակերտը դռնէն կամ փողոցէն անցած ատեն կանչեն ու պատուիրեն որ վարժարան չերթան, սպասեն, որովհետեւ քանի մը օրէն իրենք պիտի գան...

Ամ ընողները աղոց վրայ ազդելու, տղաքը պատրաստելու(.*) պարտականութիւնը ստանձնողներ են... Անարժանե՛ր...

Եւ իսկապէս տղոց մէջ անգամ ճարակեցաւ հակառակութեան, «աս ուսուցիչը կուզենք-չենք ուզերի» գէշ գիրն։

Օրեր եղան՝ որ վարժարանը մինչեւ 5-10 աշակերտներ յաճախեցին շնորհիւ հացի համար ուսուցիչ եղողներուն ատ սուր փրոփականտային՝, թէեւ շատ չի քշեց և կամաց կամաց ատ թիւը նորէն սկսաւ բարձրանալ։

Իսկ հոգաբարձութեան և հրաժարող ուսուցիչներու ատ քայլերուն շնորհիւ աղաքը չարաչար տուժելէն ետ, Եարտրմեան պատուելին ալ իր «բողոքականութեան փրոփականդայիս» խմբոցը քաշեց 6-7 տղաքներ, որ հոն «Հայութեան եօթը դեւերը»-սքանչելի արամախսութիւն(.*) —սոլվելով գլուխնին ճաթեցնեն... Խեղճ և մի՛ամիտ ծնողքնե՛ր. յանցապարտ հոգաբարձունե՛ր և ուսուցիչներ...

Կրօնին միակ ձգտումն էր խնդիրը կիրքի վերածել, երկու կոմեր ըստեղծել և գործը հասցնել «պիտի մացնենք-չպիտի մացնենքի»։ Ասոր համար ամէն ճիգ ի գործ դրաւ, մինչեւ իսկ հանրագրութեան թուղթը ինք իր ձեռքով պատցուց և ընտրագրութիւն ստորագրել չափ իջեցել։ Ռաշմաճեանի անդրանիկ ընթացաւորները այս տարի Պարսկաստանի զանազան կողմերը ուսուցչական պաշտօնով ցրիւ եկան։ Դաշնակցական ընկերների անդուլ ջանքերով անոնք մեծաւ մասամբ տեղաւորուեցան Սալմաստում։

Ընթերցողներին է մնում ազատ ասպարէզ—գործ դնելու իրենց թարմ ոյժը չմեռցնելու իրենց մէջ հաւաքուած էներգեան և փարատել Սալմաստցու սրտում բուն դրած կասկածոտ վերաբերմունքը դէպի ուսուցիչը։

Սալմաստում բոլոր գիւղերը գրեթէ ինչպէս ասացի դպրոցներ ունեն։ Մի անգամ ինձ յաջողուեց Փայաջուկ գիւղ ուսումնարանը այցելելու և ինձ բոլորովին սնունական էր թուում, մի քանի ամիս առաջ իմ տեսած խարխուլ դպրոցը։ այժմ կատարեալ պալատի սպաւորութիւն էր թողնում ինձ վերայ։ Նոյն դպրոցի աւագ ուսուցիչ Պ. Երուանդ Ֆրանգեանը ինձ առաջնորդեց բոլոր դասարանները և բացատրեց ինձ իրենց դպրոցի կարգ-կանոնը, որ ինձ բոլորովին հիացմունք էր պատճառում։ Նա տեսնում էի հոս «Էիլատ» դպրոցի ամբողջ տակտիկան և դասաւանութեան սեմսար։ Փայաջուկի դպրոցը ամբ ղջ Սալմաստի ուսումնարանների մէջ առաջին տեղն է բռնում։ վերեւ յիշած առաւելութիւններով, մի խօսքով տեղիս ուսումնարանների փայլող և լուսաւոր աստղն է։ Երանի թէ մեւս գիւղերի ուսուցիչները նոյն օրինակ առնէին Փայաջուկի դպրոցից։

Իմ կողմից բարի յաջողութիւն եմ մաղթում Պ. Ֆրանգեանին և իրեն պաշտօնակիցներուն։

Մեր երեխաների նպատակայարմար դաստիարակութիւնից՝ կախուած է Հայութեան ապագայ կուլտուրական յառաջդիմութիւնը։ Ուրեմն յարգանք այդ գործի բարեխիղճ օտառներին։

Թղթակից

17 Նոյ. 1903
Սալմաստ

ՀԱՅԿ ԲԱՐՁՐԱՒԱ ԴՅԱԿԸ ԵՒ ԱՆԻ

(Ճանապարհորդական նկարագրութիւն Տօք. Բորթախի)

(Շար. 578դ թիւէն)

Հայոց հին մայրաքաղաքը կը ներկայացնէ աւերակներու կոյտ մը, որու մէջ հոս ու հոն դեռ կանգուն մնացած է մեծ չէնք մը՝ ցցուած դէպի վեր։ 14դ դարուն մէջ երկրաշարժը քանդեց Անին։ ասկէ առաջ սակայն թշնամիներէ քանիցս յարձակում կրած ըլլալով արդէն ան կորսնցուցած էր իր նախկին փայլը։ Ուայնուհետեւ ահա՛ աւելի քան հինգհարիւր տարիներ կը շարունակեն իրենց աւերիչ գործը։ Առաջին անգամէն անկարելի է ամբողջ քաղաքը մէկ ակնարկով դիտել, որովհետեւ գետինը հարթ չէ։ Մեկէ՛ քիչ մը հեռու կը տեսնուէր ապառաժեայ բլուր մը, որու վրայ կարծես ժամանակին կանգնած ըլլար Անիի ամրոցը։ Նոյն ուղղութեամբ կերեւար նաեւ հին խորանարդաքարերով պատուած պզտիկ տնակ մը։ Այս տան մէջ կապրին Անիի միակ բնակիչները—վարդապետ մը, իրեն ծառայելու համար ծերունի զոյգ մը եւ ասոնց մէկ տղեկը։

Զօրմանալի դիպուածով մը մեզ հանդիպեցան հոս շատ մը մարդոց բազմութիւն, բոլորն ալ զրդուած դրութեան մէջ էին։ Ապանութիւն մը տի՛ դուռնցած էր Անիի մօտակայ թրքական գիւղէ մը 13 տարեկան աղջիկ մը ղրկուած էր աւերակներուն վրայ այծեր արօտելու։ Աղջիկը յետոյ քարերուն մէջ դիէն վիրաւորուած եւ մեռած գտնուած էր։ Ազգականները հաւաքուած կը պնդէին, թէ հայ տղեկը եղած է սպաննողը։ Մօտակայ գիւղերէն կանչուած էին նաեւ երիտ հայ գիւղապետներ խնդիրը քննելու համար։ Վարդապետը հոս չէր։ ան կաթողիկոսին մօտ այցելութեան գացած էր Ներսունիներէն մարդը վախցած ու գունատուած կանգնած էր, մինչեւ կինը ուժեղ եւ պերճախօս կերպով իր որդին եղած ամբաստանութեան դէմ կը պաշտպանէր։ Ուղղ. իր վիճաբանութիւնը խզելով մեկ համար ուսելիք պահանջեց Ծղէկը ասկէ օգտուելով ներս վազեց եւ կրակ պատրաստելու պատրուակով անհետացաւ։ Թիւրքերը վերջապէս հեսացան՝ երբ երկու հայ գիւղացիները խոստացան հարցը դատաստանական հոգի վրայ դընել։ Տղեկը իմ վրաս լաւ տպաւորութիւն ձգեց եւ ես աւերակները դիտելու համար գոյն վերջը իրրեւ առաջնորդող հետս առի։ օթեւանելու համար մեզ տրուեցաւ վարդապետի խուցը։ եւ երբ մարդիկ իմացան, որ ես էջմիածնէն կուգամ անոնց յարգանքը եւ բարեկամութիւնը մեծ էր ինձ հանդէպ։ Ինչ որ շուտ մը կրնային՝ մեկտեղ բերին մեզ ճաշ պատրաստելու համար—հաւ մը, բրինձ, հաւկիթ, մածուն, գոմէշի կարագ լեվեշ եւ բիլաւ։ Ամէն ինչ ձեռքով պիտի ուտէինք։ Եթէ սեղանին վրայ հայկ. կարմիր գինին չըլլար ես բանէ մէն ալ համ չէի կրնար առնել արեւելեան այդ հանկիներէն։ Ճաշի միջոցին ծերունիները, այր եւ կին, ձեռքերնին խաչաձեւ ուսերնուն վրայ դրած երկրին սովորութեան համեմատ ոտքի վրայ կըսպասէին եւ իսնարնաբար մեզ կը դիտէին։ Կինը յետոյ ինձ մօտենալով սկսաւ հայերէն բաներ մը խօսիլ եւ ձեռքերը սրտին վրայ տանելով կուզէր գիս իրազուութեան մը մէջ հսմոզել։ Քահանան թարգմանեց տիկնոջ ըսածը, թէ իր որդին անմեղ էր Բիւրք աղջկան մահուան դէպքին մէջ։ Ես հանգստացուցի զինքը եւ խնդրեցի, որ տղեկը ինձ ընկերանայ եւ պէտք եղած ծառայութիւնը ընէ։ Ճաշէն վերջ մեր առաջին գործը պիտի ըլլար աւերակները այցելել։

Գերմ. Փոխադր. Մարզպետունի
(Շարունակելի)

ցոյց տայարը:

Շատեր հակառակ ըլլալով մէկտեղ կրօնին, ստորագրութիւն տուած են, որովհետեւ հոգաբարձութեան բանած գիրքը, ուղղութիւնը, ձեռք առած միջոցները—ինչպէս ըսի—գէշ ազդեցութիւն ըրած էր վրանին:

Կարճ խօսքով, մասնախումբին մէկը պէտք էր առաջ քշելու «զուռնաճի» մը մէկ խօսքով և ատ գէշ դերը իր վրայ առաւ սիրով հոյ մանուկներու զաստիարակութիւնը ըստանձնելու յաւակնութիւնը ունեցող մէկը միմիայն «հացի համար»...

* *
*

Հանրագրութեան վրայ չատ չանցաւ հոգաբարձութիւնը լուծուեցաւ: Կառավարութիւնը երեք անձնաւորութիւններէ բաղկացած յանձնախումբ մը նշանակեց մինչեւ նոր ընտրութեան գործերը վարելու համար:

Յանձնախումբն ալ—բացի մէկ անդամէն, որ խոշոր գիր չի խաղար—համակիր էր լուծուած հոգաբարձութեան:

Բնականաբար ամեն ողջամիտ հայ կըսպասէր որ խնդիրը հաշտօրար կերպով վերջանար և միանգամ ընդ միշտ փակուէր, մոռցուէր ատ տըխուր և ոչ-պատուաբեր հակառակութիւնները:

Դժբաղդաբար ո՛չ մասնախումբը և ո՛չ ալ յանձնախումբը ուզեցին ու առան համերաշխութեան գեղեցիկ և օգտակար քայլը: Երկու կողմն ալ պակսեցաւ անկեղծութիւնը և «կիրքը», «եսը» դեր խաղացին:

Մօտեցաւ ընտրութեան օրը: Տեսանք որ օրին մէկը մասնախումբը վարժարանին վիճակով «անչահախնդիրօրէն» հետաքրքրուող բոլոր ազգայինները ժողովի կը հրաւիրէր:

Անազին հայութենէն ներկայ կը գտնուի հազիւ 40-50 հոգի, որոնց մէջ նաեւ երկու երեք երիտասարդներ, որ ոչ աս ոչ ան կողմին համակիր են:

Կեղծաւոր և վարպետ դործուած քներով ժողովը կը բացուի և կը յայտնէ մասնախումբը թէ ինք 5 անձնաւորութիւններու հաւանութիւնը առած է հոգաբարձութիւն թեկնածութեան համար և եթէ կան ուրիշներ կընդունի: Մասնախումբի աս ժողովին մէջ սուտն ալ դեր կը խաղայ,—չի դիմուած մարդուն իբրեւ դիմուած կը կլեցնեն:

Գաղափար մը տալու համար թէ ո՞ր աստիճանի յարմար մարդիկներ են հոգաբարձութեան թեկնածուները—այնքան կարժէ ըսել, որ անոնցմէ երկու-երեքը «թանթէլային» աղէկը գէշը հասկնալէն անդին բան չեն գիտեր, իսկ միւսները ուղղեցոյց կուզեն: Եւ ցոյց տալու համար թէ մեր ապագայ հոգաբարձուները ո՞ր աստիճան կը հետաքրքրուին իրենց ըստանձնելիք գործով—կարժէ ըսել որ իրենց ապագայ պաշտօնին, գործին հետ ուղղակի անչութիւն ունեցող ատ ընդհ. ժողովին միմիայն անոնցմէ մէկը ներկայ կըլայ, որ, ինչպէս կերեւայ, ատոնց մէջ յարմար մարդն է եղեր:

Ցիշած երիտասարդներս կառաջարկեն որ փոխանակ ցանկը 5 հոգիով սահմանափակելու, մինչեւ 20 հոգիի բարձրանայ, որոնք անպատճառ բոլորն ալ հարուստ, «քիւրքլիւ միւրքլիւ» չըլլան, հանաքներ ալ գտնուին—հարկաւ հակառակ կողմի մարդոցմէն ալ—և ատ 20 անձնաւորութիւնները ժողով մը գումարելով համե-

րաշխաբար 5 անձնաւորութիւններ զատեն և ընտրելի հռչակեն:

Բայց որովհետեւ մասնախումբը, ինչպէս կերեւայ, խրատ իլակի դեր կատարող մարդիկ կուզէ հոգաբարձու տեսնել, որպէսզի իրենց ճաճանճոյքը ըլլայ նորէն կարող-կապողը և «եսերնին» առաջ երթայ, անիրականալի կը գտնեն աս այնքան գործնական առաջարկը և տեսնելով որ բաւական հակակարծիքներ կան, խնդիրը աւելի չատ չի ծեծուելու վախէն անմիջապէս ձայնի կը դնեն—որ համերաշխութեակը, հասկացողութեամբ գործել չուզողներուն չատ անգամ իբրեւ ապաւէն կը ծառայէ, քանի որ չըհասկցողները, դժբաղդաբար, միշտ մեծ թիւ կը կազմեն—և ջուխտ-ջուխտ, երեք-երեք կը համբուին ձայները և հազիւ 1-2 ձայնի «կասկածելի» առաւելութեամբ մը մասնախումբին առաջարկը կընդունուի:

Ուրախալի կէտը հոն է որ, երիտասարդներու առաջարկին կողմնակից կըլլան բոլոր հասկցող մարդիկը, նոյն իսկ մասնախումբի անդամներէն և մեծ մասամբ ձեռք վերցնողները անանկ մարդիկ կըլլան որ կը վերցնեն ձեռք, որովհետեւ այս ինչ «չորպաճիին» վերցուց:

Վերջապէս հոս ալ մասնախումբը անկեղծ դուրս չի գար:

(Մնացածը յաջորդով)

Մղթակից

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

Ֆրանքֆուրդէն մեզ կը գրեն.

«Բրօֆէսօր Խալաթեանց Հայտըլպէրկի հայերէն, ռուսերէն և պարսկերէն լեզուներու ուսուցիչ անուանուած է: Ցիշեալ լեզուները մինչեւ ցարդ ուսումնական ցանկին մէջ չկային»:

—Աթէնքէն մեզ կը գրեն.

«Բէօսթէնճէի մէջ իր չահատակութիւններով ծանօթ Տ. Խորէն Մուրատեան քահանան այսօր նոյնը կը փորձէ ընել Պիրէոնի մէջ և թուրքերէն լեզուով տարիներու ներկայութեամբ կը յայտարարէ. «Յոյն ըլլալ և հայերէն վրէժ պիտի լուծեմ»: Այդ անօրէն քահանան հոս ալ երկար չի կրնար մնալ. սուտի կըզգուշացնենք հասարակութիւնը, որ չի փախչի անկէ, ուր որ ալ ան երեւայ»:

—Տօնական օրերու առթիւ Պոլսոյ մէջ Ս. Փրկիչի հիւանդանոցին և Գալֆաեան որբանոցին եղած են նուէրներ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ազգ. ժողովին մէջ Բէլթքով առաջարկեց գրագէտ և բանաստեղծ Վազովին տարեկան 4,700 ֆր. ռոճիկ յատկացնել անոր պուլկար ժողովուրդին մատուցած գրական ծառայութեանց համար:

Առաջարկը ընդունուեցաւ մեծ ոգեւորութեամբ:

—Իշխանը այցելեց Սօֆիայի զինուորական քլուպը Ռուսիայէն Սօֆիայի թանգարանին եկած նուէրները դիտելու համար: Այս առթիւ քանի մը սպաներ Պուլկարիոյ ազատագրութեան կռուի վրայ ճառեր խօսեցան:

—Իշխանը 140 ֆր. նուիրեց Սօֆիայի նկարչական դպրոցի աղքատ աշակերտներուն:

—Ազգ. ժողովին մէջ Եօնօվ պահանջեց, որ այն երիտասարդները, որոնց հայրերուն տարիքը 65ը անցած է և որոնք 1000ֆր.է աւելի կարողութիւն չունին զինուորական ծառայութենէ ազատ համարուին:

Պատերազմական նախարարը Սավով հակառակեցաւ:

—Սոպրանիէի մէջ կառավարականները կուզեն ընդհանուր ներում չնորհել դատապարտուած երեք նախարարներուն, Թէոտօրովի, Իվանչովի և Թանչէվի: Ժողովին չը մասնակցող ընդդիմականներ այս առիթէն օգտուելով հակակառավարական պըրօպագանդ կընեն, որովհետեւ դատապարտուած նախարարները ժողովրդականութիւն չեն վայելեր:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մօնթէնէկրօյի սահմանին վըրայ քրիստոնեաներու և մահմետականներու միջեւ արիւնահեղ բաղխում մը տեղի ունեցած է: Մօնթէնէկրոյի կառավարութիւնը դիմում ըրած է Դրան՝ զինաթափ ընել մահմետականները:

—Աքսոմբըլ Վօյվօտա անուն մակեդոնացի յեղափոխական մը արէ անցուցած է մասնիչներու խումբ մը և հետեւեալ պարունակութեամբ նամակ մը գրած է կիւմիւլճէի միւտիւրին. «Մատնիչները ես սպաննեցի, որովհետեւ անոնք մեր արդար դատին թշնամիներ էին: Իմ անունս Վօյվօտա է: Գիտցիր. ես որոշեր եմ որէ անցունել նաեւ մնացեալ մատնիչները: Մենք չահ չենք փնտռեր, մենք կը գործենք մեր իրաւունքներուն և ազատութեան համար: Խեղճ գիւղացիները չի չարչարես: Եթէ այդպէս բան լմանամ 150 հոգիով կուգամ գիւղը և ձեզ կը կոտորեմ»:

—Հռովմի թուրք դեսպանը Իտալական կառավարութենէն խնդրեց, որ սպայ մը նշանակէ մակեդոնական ոստիկանութիւնը կազմակերպելու համար: Մտադրութիւն կայ նշանակել Տէճրօրճիոն:

ՍԵՐՎԻԱ

Պելկրատի քաղաքացիական կազինօյին մէջ ինպատ Մակեդոնիոյ հանգանակութիւն բացուելով քառորդ ժամուան մէջ հաւաքուեցաւ 20,000 ֆրանք:

Ն ՄԱԿԱՏՈՒՓ

Պուքրէշ.—Գրիգոր, իմացուցէք մեզ Ձեր հասցէն:

—Թէհրան.—Պ. Մ. Վ. Ձեր յանձնարարութիւնը կատարուած է: Ձեր ուղած քարթերու և պատկերներու համար դիմեցէք մըրէվ, «Դրօշակի» խմբագրութեան:

—Մըրսի.—Պ. Հ. Գ. թերթը կըստանանք:

—Պօսթըն.—Պ. Յ. Կ., Աշխատութեան առնուեցաւ: Շընորհակալութիւն:

—Լօսանջ.—Պ. Մ. Պ. ձեր բոլոր ղրկածները ստացած ենք: Շնորհակալութիւն:

ԱԶԴ

Ինչպէս որ յայտարարած էինք առ՚ջէ առաջ, հիմա մեզի հասած են Դաշնակցական գործիչներու և կռուողներու 11 տեսակ քարթերը: Գին 10 սնդ.

Հասած են նոյնպէս Պետօ(վանեցի), Բարկէն—Սիւնի, Ազբիւր-Սերոբի և Լ. Զօրեանի մեծադիր պատկերները չատ մաքուր տպագրութեամբ: Գին 50 սնդ.

Նոր տարուայ և Ծնունդի համար յարմար ընծաներ:

Վաճառւում
Բարկին-Սիւնի Ընթերցարանի
Վառնա

Հասցէ
Հայկ. Ընթ. Վառնա

Բացուած է 1904ի Բաժանորդագրութիւն

«ՄՈՒՐՃ»

Գրական, Հասարակական և Քաղաքական Հանդէսի:

«ՄՈՒՐՃ» հանդէսը, որ երեք տարիէ ի վեր կը հրատարակուի նոր խմբագրութեան մը կողմէ և աշխատակցութեամբ ռուսահայ և թիւրքահայ ամենալաւ գրագէտներու, հայոց միակ լուրջ ու եւրոպական իմաստով հանդէսն է այսօր: Իւրաքանչիւր ամիս լոյս կը տեսնէ 250 — 300 էջերէ բաղկացած մեծադիր հատոր մը, հետեւեալ բաժիններով.

1. Վէպեր, պատմուածքներ, թատերգութիւններ. 2. Բանաստեղծութիւններ. 3. Գրական, պատմական և հրապարակախօսական յօդուածներ. 4. Քննադատութիւն և Մատենախօսութիւն. 5. Նորութիւններ հայ և օտար գրականութիւններէ. 6. Գիտութեան, գեղարուեստի և արհեստագիտութեան աշխարհէն. 7. Տնտեսական հարցեր. 8. Ներքին տեսութիւն. 9. Գաւառական կեանք. 10. Արտաքին տեսութիւն. 11. Նամակներ արտասահմանէն. 12. Պարբերական հրատարակութիւններ. 13. Ցանկուած վէպ մը. 14 Ցայտարարութիւններ ամէն լեզուով:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ

Արտասահմանի համար տարեկան 32 ֆր. կես տարին 18 ֆր. ամսական 3 1/2 ֆր.

Բաժանորդ գրուիլ փափաքողները թող դիմեն հետեւեալ հասցէին, կանխիկ ղրկելով բաժնեգինը.

H. AGHASSER Weinber gerstr,
1031I Zürich (Suisse)

1—8

Отговорникъ
Мурадъ-Ераносянъ

Печатница „Взаимность“ Варна